

Příloha 4

Metodika terénního šetření

Kvalitativní výzkum

Zhodnocení přístupů českých i zahraničních RP CIP EQUAL při aplikaci horizontálního tématu GeM navazuje společně s obdobným hodnocením principu mezinárodní spolupráce a partnerství na tři etapy průběžného hodnocení CIP EQUAL. Na rozdíl od průběžného hodnocení, které má zevrubný charakter (3. etapa hodnotí aplikaci čtyř principů CIP EQUAL a dopady programu), má hodnocení uplatňování GeM výrazně užší zaměření a umožňuje mnohem hlubší pohled na problematiku, než může dosáhnout u jednotlivých principů 3. etapy průběžné evaluace. Hlubkové zaměření evaluace bylo i požadavkem zadavatele, který očekával analýzu skutečné podoby, výsledků, potenciálu či naopak ohrožení konceptu GeM a formulaci konkrétních praktických doporučení využitelných v průběhu nového programového období. Tyto skutečnosti a očekávání předurčily hodnocení uplatňování principu GeM ke kvalitativnímu přístupu.

Kvantitativní a kvalitativní výzkum se od sebe odlišují přístupem k poznání, vhodnými metodami výzkumu i charakterem dosažených poznatků. Kvantitativní výzkum testuje hypotézy, které byly formulovány předem. Všechny ostatní možné konfigurace jsou v testování hypotéz neviditelné a jen náhodně se může stát, že jsou výsledky analýzy neočekávané a upozorní nás na přítomnost něčeho, co jsme nepředpokládali, a co může být pro studovaný problém důležité (Disman, 2002). Naproti tomu induktivní postup kvalitativního výzkumu pátrá po jakékoliv struktuře, která existuje v proměnných v oblasti jeho zájmu. Cílem kvalitativního výzkumu je tak vytváření nových hypotéz, nového porozumění, vytváření teorie.

Oba typy výzkumů se ze své povahy musí vyrovnat s redukcí informací:

Redukce informace v kvantitativním a kvalitativním výzkumu

Kvantitativní výzkum	Kvalitativní výzkum
Omezený rozsah informace o mnoha jedincích/subjektech.	Mnoho informací o velmi malém počtu jedinců/subjektů.
Silná redukce počtu pozorovaných proměnných a silná redukce počtu sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými.	Silná redukce počtu sledovaných jedinců/subjektů.
Generalizace na populaci je většinou snadná a validita této generalizace je měřitelná	Generalizace na populaci je problematická a někdy i nemožná.

Zdroj: Disman., 2002 (str. 286)

Z uvedené tabulky vyplývá, že slabinami kvalitativního výzkumu je především získání informace o malém počtu subjektů a obtížnost generalizace zjištění na celou populaci. Ani jeden z těchto problémů se však pro účely hodnocení GeM nejeví jako závažný. Jedním z požadovaných výstupů hodnocení jsou případové studie, které jsou typickým výstupem kvalitativního výzkumu, a které beze zbytku naplňují předpoklad získání velkého množství informací o omezeném počtu subjektů. Dalším očekávaným výstupem hodnocení jsou doporučení vzešlá z různých zkušeností a postupů identifikovaných v případových studiích. Generalizace informací a získání přehledu o rozložení jevů v celém souboru rozvojových partnerství tedy není cílem hodnocení.

Výzkumné techniky

Hodnotitelé při sběru informací pro zpracování případových studií využívali dvou základních technik:

1. Analýza dokumentů rozvojových partnerství

Analýza dokumentace zpracovávané rozvojovými partnerstvími spočívala v hledání odpovědí na otázky související s uplatňováním principu GeM při realizaci i přípravě projektu. Analýza sloužila jako podklad pro následující rozhovory. Analyzovanou dokumentací byly zejména:

- Smlouvy o partnerství
- Monitorovací zprávy (technické a finanční zprávy)
- Záznamy ze sebe-evaluace či případných auditů
- Dokumentace z validace produktů
- Další informace o aktivitách partnerství získaná z internetových stránek RP

2. Nestrukturované rozhovory s příjemci podpory

Nestrukturovaný rozhovor je interakce mezi tazatelem a respondentem, pro kterou má tazatel jen velice obecný plán (Disman, 2002). Ve srovnání se strukturovanými i polostrukturovanými rozhovory jsou nejpružnější formou rozhovoru a umožňují tazateli klást podle potřeby doplňující a upřesňující otázky. Zjišťované informace vycházely z okruhů případové studie a byly doplňovány zjištěními získanými analýzou dokumentů. Tazatelé tak nevyužívali jednotný okruh otázek, obsah rozhovoru byl určován jednotlivě pro každý případ.

3. Telefonické dotazování

Telefonické dotazování bylo doplňkovou technikou a bylo k ní přistoupeno v případě, kdy hodnotitelé potřebovali získat jen jednotlivé konkrétní informace, pro které nebyly nutné osobní návštěvy a nebo v případě, kdy o to zástupce projektu přímo požádal (mnohdy byly uváděny časové důvody).

K výběru těchto výzkumných technik se hodnotitelé přiklonili po zvážení následujících východisek:

1. Na základě důvodů popsanych v úvodu této subkapitoly se jako vhodný přístup jevil kvalitativní výzkum.
2. Opakované dotazování rozvojových partnerství v souvislosti s probíhajícími evaluacemi mohlo ohrozit jejich ochotu ke spolupráci.

Ad. 1.:

Zvolené techniky patří k typickým technikám sběru dat při kvalitativním výzkumu. Často používanou technikou je také přímé pozorování, které je však velmi časově náročné. V případě hodnocení uplatňování principu GeM by bylo nejučelnější přímé pozorování během realizace projektů, které již v současnosti není možné.

Hodnotitelé se rozhodli nevyužít techniku dotazníku, která je velmi často používanou technikou i při evaluacích, a která byla uplatněna i při 3. etapě průběžného hodnocení CIP EQUAL. Dotazník by v případě kvalitativního výzkumu musel být koncipován s otevřenými otázkami, čímž by se výrazně zvýšila náročnost zodpovídání dotazníků pro respondenty a poklesla by pravděpodobná návratnost. Dotazník také neumožňuje kladení doplňujících a upřesňujících otázek, ke kterým je při kvalitativním výzkumu často potřeba přistoupit. Dotazníkem by tedy v případě této evaluace nemohl být nahrazen rozhovor a jednalo by se o další zátěž kladenou v souvislosti s evaluací na rozvojová partnerství.

Ad. 2.:

Hodnotitelé si byli vědomi nároků, které jsou na hodnocená rozvojová partnerství v souvislosti s probíhajícími evaluacemi kladena. Snahou hodnotitelů tedy bylo získat maximum informací, aniž bylo nutné rozvojová partnerství kontaktovat. Rozvojová partnerství byla oslovována jen s žádostí o osobní, popř. telefonický rozhovor. Dotazování rozvojových partnerství probíhalo v co nejkoncentrovanější formě.

Postup při naplňování případových studií

Cílem hodnocení je identifikace postupů a metod rozvojových partnerství při uplatňování principu GeM, nalezení pozitivních i negativních příkladů a vyvození doporučení pro současné programové období. Pro dosažení tohoto cíle zvolili hodnotitelé metody kvalitativního výzkumu, který na rozdíl od kvantitativního výzkumu neověřuje předem stanovené hypotézy, ale snaží se nalézt nové porozumění zkoumané problematice.

Tomuto přístupu odpovídá i postup výzkumu, který představuje postupný sběr informací, jejich analýzu a rozvíjení poznání a teorie.

„Celý tento proces je kontrolován jen a jen vynořující se teorií a ne něčím a priori definovaným. Struktury vynořující se v tomto procesu jsou předběžně kategorizovány a analyzovány. Jsou vytvářeny předběžné hypotézy a analytické koncepty. Tento proces pokračuje s novými soubory dat tak dlouho, až nová informace nevede k dalším změnám. Tehdy můžeme říci, že výzkum je teoreticky nasycen.“ (Disman, 2002, str. 300)

Hodnotitelé při naplňování případových studií postupovali v duchu tohoto přístupu. Odpovědi na otázky případové studie (viz dále) získávali postupně analýzou dokumentace rozvojových partnerství / projektů a osobními, popř. telefonickými rozhovory. Dle očekávání byl objem a kvalita informací získaných z jednotlivých zdrojů a možnosti jejich ověření proměnlivé, k naplňování případových studií bylo proto nutno přistupovat individuálně a případové studie se tak mohou lišit rozsahem i podrobností.

Metodika zpracování případových studií

Z hlediska obsahu evaluace vycházejí hodnotitelé z metodiky zpracované týmem Regionální kanceláře pro Evropu/CIS Rozvojového programu Spojených národů (UNDP RBEC) - Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit (Niemanis a kol., 2007) a v ní uvedených 10 kroků pro uplatňování genderové perspektivy – blíže viz subkapitola I.4. Pro potřeby hodnocení projektů lze těchto 10 kroků shrnout do následujícího kontrolního seznamu – „checklistu“ (Niemanis a kol., 2007, str. 42):

- ⇒ **Východiska a oprávnění:**
Je problematika rovnosti žen a mužů zdůrazněna v podkladové analýze k intervenci? Jsou všechna data v situační analýze rozdělena podle pohlaví? Obsahuje oprávnění přesvědčivé argumenty pro gender mainstreaming a genderovou rovnost?
- ⇒ **Cíle:**
Odpovídá cíl navrhované intervence potřebám mužů i žen? Usiluje cíl prostřednictvím řešení konkrétních potřeb žen i mužů o nápravu genderové nerovnováhy? Usiluje cíl o transformaci institucí, které udržují nerovnost mezi muži a ženami?
- ⇒ **Příjemci pomoci:**
Je mezi příjemci pomoci rovnováha mezi muži a ženami (s výjimkou opatření specificky zaměřených na ženy nebo muže, které usilují o nápravu genderové nerovnosti)?
- ⇒ **Aktivity:**
Zahrnují plánované aktivity muže i ženy?
- ⇒ **Ukazatele:**
Byly stanoveny indikátory měřící pokrok v naplňování cílů? Měří tyto indikátory genderový aspekt každého cíle? Jsou indikátory rozčleněny podle pohlaví? Jsou cílové hodnoty nastaveny tak, aby zajistily dostatečnou genderovou rovnováhu aktivit (např. kvóty na účast mužů a žen)?
- ⇒ **Realizace:**
Kdo bude provádět plánované intervence? Byli tito partneři vyškoleni v oblasti GeM? Budou se realizace účastnit rovnoměrně ženy i muži?
- ⇒ **Monitoring a hodnocení:**
Obsahuje strategie monitoringu a hodnocení genderovou perspektivu? Bude zkoumat jak obsahové, tak administrativní aspekty intervence?
- ⇒ **Rizika:**
Byly genderové vztahy ve společnosti chápány jako riziko (např. genderové stereotypy, bariéry účasti některého pohlaví)? Byl zvážěn potenciální negativní dopad intervence (např. zvýšení nákladů pro ženy nebo sociální izolace mužů)?
- ⇒ **Rozpočet:**
Byly posouzeny finanční vstupy tak, aby bylo ověřeno, že z plánované intervence budou mít prospěch ženy i muži? Byla v rozpočtu zohledněna možná potřeba školení genderové citlivosti nebo krátkodobého zapojení genderových expertů/expertek?
- ⇒ **Přílohy:**
Jsou k dispozici relevantní výzkumy (zejména takové, které poskytují oprávnění zaměřené na gender)?

⇒ **Komunikační strategie:**

Byla vytvořena komunikační strategie pro informování veřejnosti o existenci, vývoji a výsledcích projektu z genderové perspektivy?

Z uvedených 10 kroků a „checklistu“ pro hodnocení projektů při uplatňování GeM vycházeli hodnotitelé při návrhu struktury případových studií. Základ této struktury byl uplatňován shodně pro všechny případové studie, váha jednotlivých pomocných dílčích otázek se však mohla lišit v závislosti na jejich relevanci.

I. Identifikační údaje projektu

1. Název projektu
2. EQUAL téma / Oblast podpory pro ostatní programy ESF
3. Doba realizace
4. Finanční alokace
5. Příjemce podpory a jeho charakteristika
6. Partneri
 - Domácí partneři
 - Zahraniční partneři
7. Místo realizace
8. Zaměření projektu, jeho cíle a výstupy

II. Přístup k uplatňování principu gender mainstreamingu

- ✓ Reflexe dané problematiky při sestavování rozvojových partnerství
 - Vyvíjelo RP nebo jeho jednotliví členové v oblasti GeM nějaké předchozí aktivity mimo EQUAL, na které by RP mohlo navázat?
 - Provedlo RP analýzu, jak se vyrovnat s potřebami všech složek obyvatelstva, aby zajistilo, že nejen nedojde ke diskriminaci v oblasti genderu, ale že i RP aktivně přispěje k rovnosti mezi ženami a muži? Došlo v této analýze k propojení jednotlivých os možné diskriminace (spojitost věku s pohlavím, zdravotním stavem aj.)?
- ✓ Reflexe dané problematiky při návrhu a realizaci rozvojového partnerství
 - Chápe RP GeM v souladu s platnou definicí a pojetím? Hodnotí RP informování o problematice GeM ze strany ŘO a NPS jako kvalitní a dostatečné? Pokusily se RP zvýšit si své povědomí o GM ze své vlastní iniciativy?
 - Panuje v RP shoda ohledně kroků realizovaných v oblasti GeM?
 - Měly jednotlivé organizace RP plán, jak bude hledisko GeM aplikováno na jejich každodenní práci v rámci EQUALu?
 - Odpovídá složení osob podílejících se na projektu potřebám GeM? Jsou mezi těmito osobami přiměřeně zastoupeny ženy a muži? Jsou v RP zastoupeny genderově kompetentní osoby a mají zde takovou pozici, aby mohly prosazovat změny (popř. byla tato problematika zohledněna prostřednictvím externího experta)?

- Odpovídají pravidla zaměstnávání osob podílejících se na projektu GeM? Měly například tyto osoby možnost využívat flexibilní pracovní úvazky?
- Vyměňovali si jednotliví členové RP mezi sebou zkušenosti v souvislosti s GeM?
- ✓ Reflexe dané problematiky v cílech projektu
 - Byla v cílech projektu uplatněna genderová perspektiva?
 - Byly stanoveny indikátory, které umožňovaly sledovat efektivitu RP vzhledem k GeM? Byly tyto indikátory průběžně monitorovány a naplňovány?
- ✓ Reflexe dané problematiky v poskytovaných službách a produktech
 - Byla při nabízení služeb a produktů zohledněna pravidla GeM? Tj. bylo jejich poskytování nastaveno tak, aby neomezovalo možnost jejich využití ženami nebo muži?
 - Analyzovala RP kolik žen a mužů využívá nabízené služby nebo se účastní aktivit?
- ✓ Průběžná komunikace a diseminace výsledků vzhledem na GeM

III. Shrnutí poznatků (z pohledu GeM)

1. Dobrá praxe
2. Potenciál pro další rozvoj
3. Problematická místa/výrazné nedostatky a příčiny jejich výskytu
4. Evaluační proces

IV. Závěr

V. Seznam podkladových materiálů